

des in contractibus fieri solitas prohibemus: quum denique Imperatoriarum domum procuratores legibus iustitiam pietatis nostrae propofitam sequi iusserimus. Verum quoniam impossibile est, ut extranei, quique procul hinc habitant, pariter omnes huc conveniant, utque nos singularem omnia que ad hunc modum sunt, ubique manifesta faciamus: que ad hac attinent, evidenti lege explicare visum est, quo non solum nostrae aetatis, verum etiam omni futuri aevi hominibus nostrum aequitatis iustitiaeque studium innoteat. Immo etiam quum Imperatoris nostris aedibus, quive illis praesent, si quid delinquant, non parcamus: quomodoque si subditis bene sit, id nostram esse opulentiam felicitatemque, & (quia non solum divinarum domuum negotia, verum etiam communia praesentis reipublicae nos cognoscere par est) subditorum facultates, quantum ad curam, nihil ab Imperatoris differre existimemus.

C A P. I.

Statuimus igitur, ut nulli gloriosissimorum, magnificentissimorumve divinarum nostrarum aut piensil. Augularum domuum (quibus & patrimonialis & regia domus, quae ante novas ecclesias sita est, annuenda est) curatores, aut chartularii, aut provifores aut conductores, aut quicumque alii ad easdem divinas domus pertinent, vel tabulas quae nostram appellationem continent, vel effigies insignia Imperatoria alienis aedibus aut praediis vel mobilibus defunctorum, aut etiamnum superfluum rebus signacula imponere, vel aliorum rusticorum fuscipere, vel solutiones aliquas quae ipsos aut etiam ipsorum proventus transferant, in Augularum domum faciendas curate in posterum aulant: neque si etiam earundem domuum, praediorum, rerum, aut rusticorum partem aliquam ad Augulas aedes pertinere contingat, hinc adversus eos qui una cum ipsis possident, fraudis lesionisque occasionem capiant.

C A P. II.

Quin & si quos rusticos, qui in aliorum mancipio sunt, in praesenti ipsos habere, aut quales divinis solutiones accepisse constet, simul ipsos rusticos restituat, simul ipsas solutiones irritas esse iubemus. Quod si de his rebus aut etiam de aliquibus contractibus actionem se habere adversus alios dicant, nequaquam rem ad se trahant, neque (id quod & absurdissimum & iniquissimum putamus) suarum controversiarum iudices sedent, ob res privam ad ipsos pertinentes ab aliquibus coram competentibus magistratibus in ius vocent, ipsos prompte obediunt, & secundum procedendi ex lege ordinem actiones fuscipere, indeque manantibus exactionibus cedere, inde perinde ac si ad divinas domus nihil pertinerent: ne hoc petentes eos qui adversus ipsos actiones habent obledere, iisque quae debent fraudare videantur. Adeo autem ab istiusmodi injuriis divinas nostras domus alienare cogitamus, ut controversias apud illarum magnificentissimos gloriosissimosve curatores five in scriptis, five sine scriptis iam motas, ulterius procedere non sinamus, extra quam si utraque pars sponte id facere velit. Quod sane si utraque pars non velit, volumus ut unusquisque nostrorum magistratum, in quem partes conferentur, quemve etiam nos assignaverimus, secundum hoc quod recens a nobis constitutum est, controversiam a quocumque horum examinatum, quaeque in illa sorte acta sunt, fuscipiat, ac deinceps audiat, quaeque legibus convenient, de ea statuat.

C A P. V.

Si vero etiam ipsarum Augularum domuum praefecti, aut chartularii, aut emphyteutae, aut conductores, aut dispendentes, aut qui alioqui ad illas pertinent, ob res privam ad ipsos pertinentes ab aliquibus coram competentibus magistratibus in ius vocent, ipsos prompte obediunt, & secundum procedendi ex lege ordinem actiones fuscipere, indeque manantibus exactionibus cedere, inde perinde ac si ad divinas domus nihil pertinerent: ne hoc petentes eos qui adversus ipsos actiones habent obledere, iisque quae debent fraudare videantur. Adeo autem ab istiusmodi injuriis divinas nostras domus alienare cogitamus, ut controversias apud illarum magnificentissimos gloriosissimosve curatores five in scriptis, five sine scriptis iam motas, ulterius procedere non sinamus, extra quam si utraque pars sponte id facere velit. Quod sane si utraque pars non velit, volumus ut unusquisque nostrorum magistratum, in quem partes conferentur, quemve etiam nos assignaverimus, secundum hoc quod recens a nobis constitutum est, controversiam a quocumque horum examinatum, quaeque in illa sorte acta sunt, fuscipiat, ac deinceps audiat, quaeque legibus convenient, de ea statuat.

C A P. VI.

De oneribus praefecto etiam, & metatis & angariis, & viarum pontiumque instauracionibus, de descriptionibus quoque & indictionibus tractare nobis visum est: ac ne haec indistincta maneat, consentanea quaedam iustitiam nostram proposito de illis descriptio procedat. Quum enim privilegia iam olim Augularibus domibus data ab his illas eximant, recte animum nostrum subit, ut rei utilem & necessarium ordinem imponeremus. Si etenim ab Imperatorum exercitum, qui in barbaros emittuntur, transitum, aut etiam nostrum iustum, quo abunde huic incolae civitati annoae sit, aliarumve occasionum causa, specterem quandam contributionem fieri contingat: his omnibus non modo alios subditos, verum Augularum domuum possessiones & habitacula praefecto etiam obnoxia esse volumus. Ac sane circa has causas, ne divinae domus, neque alius subditorum quicquam molestia afficiantur, iubemus: neque ut aliquid illata necessitate fiat permittimus.

C O N S T. I.

Deo simul & iustitia nihil majus existit: absque his enim nihil unquam commode geri potest, & praecipue in nostra hac republica. Exinde enim & recte regnare, & subditos ad benevolentiam, neque non ad summam licet attrahere devotionem. Ea propter cum & nos divinitus, perque iustitiam, imperii scepra susceperimus: & quae sequuntur.

C O N S T. II.

De 26 PROVINCIARUM PRÆSIDIBUS. On tantum decenter leges ferre summo bono est, sed etiam sancta accurate custodire, & ad effectum deducere, transgressoresque competentibus poenis subicere. Quae enim 27 legum erit utilitas, si in literis duntaxat consistant, non etiam per ipsa facta atque opera subditis utilitatem de se praebent? & quae sequuntur.

C O N S T. III.

De 28 RELEVATIONUM TRIBUTORUM PUBLICORUM. Praestantissima inter homines bona sunt iustitia & benignitas: quarum altera aequabiliter suum cuique tribuit, neque appetit aliena: altera ad misericordiam decurrit, & debitorum incommoditate egentes liberat. Haec ornare firmareque imperium, hac conservare republicam: haec pulchre humanam noverunt gubernare vitam, & quae sequuntur.

C A P. IV.

Ceterum neque per earum aedum quae ad Imperatoris domus pertinent iniquissimum, neque per alienos colonos, aut alium quempiam

1 Vid. leg. 5. Cod. de legibus. 2 Interit enim Principis locupletes habere subditos. Novell. 8. §. 1. l. 3. Cod. de Naturalibus liberis. 3 Hinc illud Plinii ad Traianum, Tu nihil amplius vis tibi licere, quam nobis. Adde Novell. 149. cap. 3. in fin. 4 De quaest. 7. 5 Blandus & Zepherinus Blandus adde Nov. 17. c. 15. 6 De quaest. 7. De evocationibus alias dixi. 8 l. 10. ff. de iurid. 9 Vid. tit. C. de privileg. domus August. 10 Adde l. 1. ff. de alienatione iudicis. 11 Frans sit a perona ad aliam, l. i. ff. de iur. dot. in. cor. l. 9. §. 3. ff. de iur. dot. l. 26. in fin. C. de iur. Novell. 123. cap. 2. 12 l. 10. in fin. ff. sub. iur. 13 Ex quo videtur id est, mercede accepta defendere, sic in Novell. 17. cap. 14. Tres Irigus Bites in epistola. 14 Praeferimus merces patrocinii. 15 Dixi ad l. 2. C. ut nemo privatus. 16 Adde Nov. 25. cap. 5. 17 Adde l. pen. ff. de iur. iudic. 18 Adde l. ult. C. ne licet persequantur. 19 H. de iur. 20 Licet enim cuique remanere his, quae pro se introducta sunt. l. 5. Cod. de iur. l. 29. Cod. de iur. Novell. 126. cap. 1. 21 Tuo servavit.

ALIE ALIQUOT CONSTITUTIONES JUSTINIANI, JUSTINI, ET TIBERII, EX LIBRO JULIANI ANTECESSORIS.

PRAGMATICA SANCTIO JUSTINIANI IMP. COMPLETENS VARIA CAPITULA.

I. Imper. Justinian. Augusi. ut omnia firma sint, quae Amalafunta, vel Atalaricus, vel Theodatus concesserunt.

Pro petitione Vigili venerabilis antiquioris Romae Episcopi quaedam disponenda esse censuimus ad utilitatem omnium pertinentia, qui per Occidentales partes habitare noscuntur. In primis itaque iubemus, ut omnia quae Atalaricus vel Amalafunta regiae mater eius vel etiam Theodatus Romanis vel Senatu potente concessa sunt, inviolabiliter conserventur: sed & ea quae a nobis vel a pia memoria Theodora Augusta quondam conjugis nostra collata sunt, volumus illibata servare, nulla cuicumque danda licentia contra ea venire, quae a praedictis personis per quibuscunque rebus vel titulis data vel concessa esse noscuntur, excepta videlicet donatione a Theodato in Maximum pro rebus habita Marciani: ex quibus dimidiam portionem Liberio viro gloriosissimo dedisse meminimus, reliquam dimidiam Maximo viro magnifico relictam, quas apud utrumque firmiter manere censuimus.

C A P. V.

II. Ut per Totilianem facta donationes irritae sint.

Si quid a Totilano tyranno factum vel donatum esse invenitur cuicumque Romano seu cuique alio, servare vel in sua firmitate manere nullo modo concedimus: sed res ablatas ab huiusmodi detentoribus antiquis dominis reformari praecipimus. quod enim per illum tyrannidem eius tempore factum esse invenitur, hoc legitima nostra notare tempora non concedimus.

C A P. VI.

III. Neminis vocat in captivitate gentium amissio instrumentorum.

Leet enim generali lege prospectum est, ne instrumentorum amissio dominis, pro quibus instrumenta conscripta sunt, quocumque praedictorum rerum possit inferri: tamen specialiter etiam per illa loca hoc renovare censuimus, cum sciamus per diversas calamitates & hostiles perversiones tam in ipsa civitate Romana, quam in aliis locis hominibus instrumenta perisse. Nequaquam igitur ex hoc quicquam patiantur calamitiam, aut aliquid fuscipiant detrimentum, sancimus, ut instrumentorum quidem amissionem vel corruptionem nullum praedictorum pro dominio vel possessione, pro credito, dominis rerum, vel possessionibus, aut creditoribus pro quibus instrumenta conscripta fuisse inferre pragmatum.

C A P. VII.

IV. Sed & si quis res absentes vel etiam capti, forsitan greges, per suam aut cuiuslibet auctoritatem invalet, vel petendo eas tenuit, reposito eo vel liberato, sine ulla dilacione iubemus restitui ipsi vel etiam heredibus eius. Et si forte ille fatale munus subit, etiam heredibus eius restituatur, legis auctoritas fuggit.

C A P. VIII.

V. Non praesumat quis alienum.

Quia autem verissime putamus diversos tyrannidis tempore res suas per metum alienasse hominibus vel officium quocumque gentibus, vel aliam a Totila commissam actionem vel potentiam vel gratiam apud eos habentibus, five venditione, five aliis quibuscunque contracti titulis, modo vero quod factum est prius rescindi desiderare, utpote per violentiam vel per metum tyrannici temporis factum: sancimus omnibus esse licentiam sui recipiendi five vindicandi, vel possessionis a iudice adipiscendae, praedictis tantummodo videlicet restitutis, qui tamen eo qui se dedisse perhibet adprobate veraciter constitit exsoluta, nec aliquo postea modo vel fraude subtraha, vel ab eo recepta: cum non absque ratione esse putamus multa tunc tempore per metum vel violentiam facta esse, quae nostris temporibus rescindi expolit iustitia, poena videlicet instrumentis inserta propter praedictas sanctiones modis omnibus iuscentur.

C A P. IX.

VI. De tempore possidendi, id est, post captivitatem.

Cum autem Deo propitio nostro imperio fiti omnes restituti, sancimus pro nostrarum legum auctoritate triginta necnon & quadraginta annorum prescriptionem, alias insuper, legibus locum habere, & suam tenere per omnia firmitatem: his duntaxat temporibus, quae ad adventu tyrannorum bellica consilio comprehendit, nullatenus in prescriptionum curricula imputandis.

C A P. X.

VII. Ut instrumenta irrita revocentur.

Cognovimus, dum hostilis ferocitas Romanam civitatem vel alias obfederet, diversos contractus esse factos inter Romanos qui obfede-

bantur, vel etiam instrumenta conscripta: in praesenti vero quosdam praedictos contractus rescindere vel etiam instrumenta irrita revocare: sancimus, & si postea per hostilem incurfionem huiusmodi documenta perierint, nullam esse licentiam quae facta sunt, infirmandi, sed omnes contractus oblationis tempore factos in sua firmitate durare instrumenti etiam competentem vim habituri, sed nullum per eorum amissionem dominis praedictorum generandum. quod enim rite perfectum est, per fortuitos belli casus verti subtilitatis non patitur ratio.

C A P. XI.

VIII. De rebus mobilibus vel immobilibus.

Res insuper mobiles vel immobiles seque moventes, quas a Theodorici regis temporibus usque ad nefandissimi Totiae superventum quocumque iure vel titulo Romani possedisse noscuntur per se vel usufructuarias vel alias personas, per quas unumquemque praecipit possidere, in posterum sine aliqua concussione apud eos servamus, eo videlicet ordine quo per praedicta tempora easdem res possedisse noscuntur.

C A P. XII.

IX. Pro immunitate tributorum.

Ne autem tributorum exactionis intuitu habitatores patiantur molestias quarumcumque provinciarum, sancimus nullius maioris dignitatis officia pro exigendis functionibus dirigi, sed per provinciarum iudices & eorum officia quocumque damnorum collatores sustinere pro tributorum videantur exactione, licentia non deneganda maioribus iudicibus, & eorum officis, si minus inlata fuerint functiones, ipsos iudices & eorum officia convenire, & quod minus est illatum exigere, & tam publicas rationes, quam collatoris utilitas procuratur. Dat. anno, die, & Conf. SS.

C A P. XIII.

X. De confirmatione absolutionis tributorum.

Ipsarum etiam functionum solutionem per consueta loca vel tempora solenniter praecipimus fieri, nulla innovatione per hostilem adventum solutioni tributorum penitus inferenda, sed pro sua consuetudine vel nostrorum beneficiorum tenore, five ad arcam five in provincia, unumquemque solutionem in posterum etiam celebrare.

C A P. XIV.

XI. Ut leges Imperii per provincias ipsorum dilatentur.

Iura insuper vel leges Codicibus nostris insertas, quas jam sub edictali programmate in Italiam dudum missimus, obtinere sancimus: & eas quas postea promulgavimus constitutiones, iubemus sub edictali propositione vulgari ex eo tempore quo sub edictali programmate vulgatae fuerint, etiam per partes Italiae obtinere, ut una, Deo volente, facta republica, legum etiam nostrarum ubique promulgatae auctoritas.

C A P. XV.

XII. De suffragio collatorum.

Provinciarum etiam iudices ab episcopis & primatibus uniuscuiusque provinciae idoneos eligendos & sufficientes ad locorum administrationem, ex ipsis videlicet iubemus fieri provinciis, quas administraturi sunt sine suffragio: his etiam codicillis per competentem iudicem esse praestandis: ita videlicet, ut si aliquam collatoribus laesionem intulisse inveniantur, aut supra statuta tributa aliquid exegisse, vel in coemptionibus mensuris enormibus, alisque praedictis vel gravaminibus, aut iniquis solidorum ponderibus possessores damnificasse, ex suis satisfaciunt facultatibus. Quod etiam si quis de administratoribus aut actionariis de praeteritum nefandorum tyrannorum tempore fecisse invenitur, ex suis facultatibus ei a quo abstitit, restituere iubemus, cum nos indemnitate subditorum undique volumus procurari.

C A P. XVI.

XIII. Ut proprietates unicuique restituatur.

Cum autem cognovimus inimicos Deo propitio diversis expulsi provincias quasdam greges invenientes ab illis relictas, & suo eas vindicare dominio, licet ad alios antea pertinebant: sancimus causa discussa, quantum quidem ad eos pertinet, eis praestari. Si quid vero ab aliis agnosceret, dominum sui recipere: quod vero excepto domino non cognoscitur, inter illos distribui, qui per eandem provinciarum greges amississe inveniuntur, divisione pro rata portione scilicet facienda.

C A P. XVII.

XIV. De eo cui aliquid ablatum est, ut restituatur.

Si qui etiam collatorem per occasionem tributorum exactiones vel ita iustibet oneris praetextu, aut alio irrationabili modo a quibusdam in

1 Scripsit adversus Eutychem. 2 Amalafunta. vel ut Paul. Aquilegensis scribit, Amalafunta, alii Amalafunta, regina mater Atalarici Gothorum regis: quo extinto ipsam regnavit, vii. Paulum Aquilegensis in Justiniano: Procopium de bello Vandalo l. 1. de bello Gotico. 3 Theodatus ab Amalafunta particeps regni assumptus, post dies aliquot eam in balneo strangulare iussit. Paul. Aquilegensis l. 1. de bello Gotico. 4 Totilus vel Totilanus rex Gothorum, a quo Roma quondam capta est, qui protere Romanis captus, per totam noctem clangere buccina iussit, ut qui tunc modis occiderent, quique decimo post anno vitus & interfectus a Narsete, Paul. Aquilegensis l. 1. de bello Gotico. 5 Facit Paul. Cod. Theod. de infirmis dicit, quae sub tyrannide ab barbaris gesta sunt. Dixi ea de re nonnulla in l. 16. c. de factis. eod. 6 l. 4. l. 5. Cod. de iur. iudic. 7 Instrumentum amissio facta tyrannidis tempore, non nocet creditoribus, nisi possessoribus. Nam & alias amissio instrumenti contra probationes non excludit l. 4. Cod. de iur. iudic. 8 Vid. cap. 13. J. 9 Facit Novell. 36. 10 Iteque etiam continetur ad Novell. 36. res ereptas tyrannidis tempore auferri possessoribus, nisi ad eos excolantur legitime prescriptionibus. 11 Contractus non ideo rescinduntur, quod oblationis tempore facti. Obfessus itaque contractus potest: nam & captus potest. l. Nam & servus. 21. ff. de negotiis gestis. 12 Theodoricius hic est a quo Odoacer (rex Turcilingorum & Ruginorum, si credimus Paulo Diacono in Odoacero) rex Italiae superatus est. vid. Procopium de bello Gotico. vide Paul. Diaconum in Odoacero. 13 Facit Novell. 36. in fin. 14 Episcopi in provincialium iudicium electione suffragium habebant. 15 Nota a quibus olim eligerentur provinciarum iudices. 16 De quibus dicit ad Novell. Tiberii cap. 6. in fin. 17 Vid. l. 6. in fin. ff. de extradi. criminibus. 18 Facit Edictum 11. cap. 1. 19 Cap. 4. §. eod. 20 Greges etiam feminino genere dixerunt veteres. Lucretius 4. Bove riegue greges. Vidi. Noniam in Greges.

